

GLEZNICĪBA UZ PORCELĀNA, LAIKMETĪGĀ LATVIJAS MĀKSLINIEKU PORCELĀNA KOLEKCIJA ZVĀRTAVAS PILĪ

Painters and Painting on the Porcelain, Contemporary Porcelain Collection of the Latvian Painters at Zvartava Castle

Inese Brants

Valsts Mākslas akadēmija, Kalpaka bulvāris 13, Rīga, LV-1867, www.lma.lv,
e-pasts: inese.brants@inbox.lv, tel. 29689428

Abstract. *The goal of paper is to actualize the importance of Latvian Artists Contemporary Porcelain Collection of Zvartava in the Regional cultural meaning with context of Latvian art process development. Briefly characterizing the style of creative expression of the most prestigious Latvia painters compare with the distinctive characteristic features of the porcelain painting techniques. The art historian statements illustrate the painters' creative style of their artistic handwriting characteristic of paintings by period. Teachers experience by giving the Master classes of Porcelain Painting to famous Latvian artists grow up my practical experience of porcelain painting technical problems for painters. Visual materials contents from photographic images what was taken by me during the Porcelain Painting Symposia. Avant-garde, artistic, modern and free approach to porcelain painting is quite distinct from china industrial design and mass production. The Contemporary Porcelain Painting Collection of Latvia Artists Union in Zvartava castle lists also has no analogues in the world and may be considered to cultural phenomenon of the Latvia and world art scene.*

Keywords: *contemporary Porcelain Painting Collection. Latvian painters: Celmiņa, Heinrihsone, Heinrihsone, Ivanovs, Krastiņa, Krivenkova, Maurīte. Zvartava castle.*

Ievads

Autores pētījuma tēma, studējot Latvijas Mākslas Akadēmijas doktorantūrā, ir „Porcelāna apgleznošanas virsglazūras tehnikas”. Porcelāna apgleznošana ir autores darbs un sirdslieta. Raksta autores un keramiķes radošās darbības lielākā un nozīmīgākā daļa līdz šim ir bijusi veltīta porcelāna apgleznošanai, augstu vērtējot tā kultūrvēsturisko nozīmi, un ar to saprotot porcelāna apgleznošanas darbnīcas BALTARS (1924. – 1928.) unikālo pieredzi un nozīmi porcelāna apgleznošanā kā vizuālās mākslas veida pastāvēšanā.

Radošās un pedagoģiskās darbības laikā raksta autore ir organizējusi un vadījusi 15 vietējos un starptautiskos Porcelāna apgleznošanas simpozijus, lai apzinātu un dalītos pieredzē ar porcelāna apgleznošanas profesionāļiem un dažādu nozaru māksliniekus piesaistītu porcelāna apgleznošanas mākslai. Vadot Zvartavas porcelāna apgleznošanas meistardarbnīcu, ir iegūta profesionālā pieredze un uzkrāts vizuālais materiāls, kas ļauj apzināt porcelāna apgleznošanas mākslas attīstības svarīgākos aspektus postsociālisma apstākļos, akcentējot simpoziju darbības nozīmi Latvijas mākslas attīstības procesos, kas līdz šim nav pietiekami nenovērtēta un ir maz pētīta.

Pētījuma mērķis ir fiksēt māksliniekam piemītošā specifiskā radošā rokraksta refleksijas porcelāna apgleznojumā un ar selektīvi izvēlētu piemēru palīdzību aktualizēt Zvartavas mūsdienu porcelāna kolekcijas māksliniecisko nozīmi Latvijas un reģionālajā kultūrvidē; aktualizēt Porcelāna apgleznošanas simpoziju darbību Latvijā kā nozīmīgu procesu starptautiskajā kultūru saskarsmes veidošanā.

Pētījuma objekts ir Porcelāna apgleznošanas simpoziju darbība. Pētījuma bāze ir autores porcelāna apgleznošanas meistardarbnīcā apgleznotā porcelāna realizēšanās mūsdienu porcelāna apgleznojumu kolekcijā Zvartavā, kā arī mākslinieku spēja adaptēt porcelāna virsglazūras tehnikas individuālā radošā rokraksta realizācijā uz porcelāna.

Pētījumā ir izmantota kvantitatīvā metode (autores novērojumi ilgākā laika periodā), vizuālā materiāla vākšana, simpoziju darbības rezultātā iegūtā pedagoģiskā pieredze, kā arī kvalitatīvās metodes novērojumu un vizuālā materiāla selektīvai atlasei un interpretācijai.

Laikmetīgā porcelāna apgleznošanas māksla Latvijā un porcelāna apgleznošanas simpoziju darbība nav pētītas.

Porcelāna apgleznošanas simpoziju tradīcija

Jau vēsturiski mākslinieka un porcelāna ražotāju attiecības veidojušās sarežģīti, tādēļ BALTARA mākslinieku unikālais piemērs vilina mākslniekus pievērsties porcelānam atkal no jauna. „Padomju” laikos, apmēram 70. gadu beigās, daži pazīstamākie mākslnieki (Boriss Bērziņš, Georgs Barkāns, Juta Rindina, Pēteris Martinsons, Gunārs Krollis tika aicināti pamēģināt zīmēt un gleznot uz porcelāna, tika noorganizēta apdedzināšana un akcija vainagojās ar nelielu interesantu izstādi Gustava Šķiltera memoriālajā mājā muzejā (muzejs vairs nepastāv). Šis nelielais eksperiments bija kā sākums un pamudinājums pievērsties porcelāna apgleznošanai nopietnāk.

Latvijas PSR Mākslnieku savienībai piešķīra vienu mēnesi gadā (ziemā) PSRS mākslas fonda radošajā namā Dzintaros, lai latviešu mākslnieki varētu nodoties radošajam darbam. Tā bija lieliska iespēja oficiāli (ar Maskavas rīkojumu) pirkt no Rīgas Porcelāna rūpnīcas baltos traukus un porcelāna krāsas apgleznošanai un organizēt porcelāna apgleznošanas grupu Dzintaros. Pirmo latviešu mākslnieku porcelāna apgleznošanas grupu vadīja pazīstamā keramiķe Helga Melnbārde Krisberga, bet otras grupas vadīšanu 1989. gadā Mākslnieku savienība uzticēja jaunajai porcelāna apgleznošanas entuziastei Inesei Brants. Porcelāna apgleznošanā izmēģināja spēkus daudzi pazīstami mākslnieki – Ilona Romule, Valda Podkalne, Aivars Priedīte, Dina Baumanē, Dace Pētersone, Astra Krūmiņa, Juta Rindina, Irēna Vorkale, Dace Blūma, Anita Jansone Zirņīte, Aiva Žūriņa, Helga Jaksone, Vilnis Putrāms, Juris Bergins, Georgs Barkāns, Atis Lūsis, Gina Slapiņa, Jeļena Antimonova, Vilnis Zābers, Irēna Lūse, Normunds Laņģis, Genādijs Suhānovs, Mārīte Laiviņa, Liene Eltermāne, Ludmila Grīnberga un daudzi citi. Abu porcelāna apgleznošanas grupu paveiktais bija apskatāms vērienīgās izstādēs Ārzemju mākslas muzeja velvju zālē un Jauno mākslnieku Izstāžu namā „Jāņa sētā” (tagad sv. Jāņa baznīcas īpašums). No šīm izstādēm arī tika iepirkti darbi muzeju kolekciju papildināšanai (tagad DMDM krājumā).

Līdz ar Atmosdas sākumu saasinājās mākslnieku alkas pēc radošas brīvības un sākās jaunu iespēju meklējumi. Ar lielām pūlēm un autores entuziasmu izdevās organizēt 1. un 2. Baltijas valstu porcelāna apgleznošanas simpoziju Dzintaru radošajā namā. Galvenais tomēr bija simpozija dalībnieku profesionālisms porcelāna apgleznošanā, tādējādi tika meklēti un aicināti piedalīties tieši profesionāli porcelāna mākslnieki. 1993. un 1994. gada simpoziji realizējās ar profesionālām porcelāna apgleznojumu izstādēm galerijā M6 (toreiz Mārstaļu ielā) un Ārzemju mākslas muzeja velvju zālē, kuras rīdziniekus pārsteidza ar krāšņu un profesionāli apgleznotu porcelāna porcelānu.

Zvārtavas pils iedvesmas vieta. Porcelāna apgleznošanas simpoziji Zvārtavā

Laikmetīgā Porcelāna apgleznojumu kolekcija ir izveidojusies un atradusi mājvietu Latvijā, Ziemeļvidzemē, Latvijas Mākslnieku Savienības īpašumā Zvārtavas pilī. Kopš 1999. gada Zvārtavas pilī regulāri tiek rīkoti Latvijas mēroga un Starptautiskie Porcelāna apgleznošanas simpoziji. Vairāk kā divdesmit gadus autore ir saistīta ar Porcelāna apgleznošanas simpoziju organizēšanu un vadīšanu un arī patreiz vada Porcelāna apgleznošanas meistardarbnīcu Zvārtavā.

Pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas jaunie ekonomiskie apstākļi lika Latvijas Mākslnieku savienībai atteikties no pilnīgi nolietotā Dzintaru radošā nama un visa uzmanība tika koncentrēta Mākslnieku savienības otrajam īpašumam - Zvārtavas pilij. Sakopjot vēsturisko celtni, laika gaitā tā tika izveidota par Latvijas Mākslnieku savienības Starptautisko mākslas un izglītības centru, dažādu nozaru radošo simpoziju rīkošanai.

Izmantojot esošo keramikas mantojumu, Zvārtavā tika rīkoti gan keramikas, gan porcelāna apgleznošanas simpoziji. Tā pēc dažu gadu pārtraukuma Latvijas Mākslinieku savienība 1999. gada vasarā sarīkoja 3. Baltijas valstu porcelāna apgleznošanas simpoziju, kurā piedalījās Latvijas, Igaunijas, Lietuvas un Pēterburgas mākslinieki. Simpozija mākslinieku dāvinājumi Zvārtavai izveidoja nelielu kolekciju, kura ir uzskatāma par Zvārtavas pils porcelāna kolekcijas sākumu. Rīkojot nākošos porcelāna apgleznošanas simpozijus, tika iepirkta Polijā ražotas klasiskas formas lielās vāzes un tika aicināti piedalīties Latvijas mākslinieki – gleznotāji. Pēc divu simpoziju darba 2000. gada oktobrī un 2001. gada maijā, Valsts Mākslas muzeja Hēges zāle varēja lepoties ar krāšņu izstādi „Gleznotājs un porcelāns”, kurā piedalījās virkne Latvijas redzamāko mākslinieku – Andrejs Amelkovičs, Inese Brants, Inga Brūvere, Inta Celmiņa, Kristiāna Dimitere, Helēna Heinrihsone, Ieva Iltnere, Aija Jurjāne, Sandra Krastiņa, Tatjana Krivenkova, Dace Lielā, Pēteris Martinsons, Ieva Maurīte, Jānis Mitrēvics, Maruta Raude, Māris Šubačs, Aija Zariņa, Vija Zariņa, Kaspars Zariņš, Kristaps Zariņš. Pēc izstādes radās ideja paturēt skaistākos mākslinieku darbus Zvārtavas pilī un eksponēt tos pils interjerā. Līdz ar to sāka veidoties Zvārtavas pils porcelāna kolekcija, kura papildinās ar jauniem mākslas darbiem pēc katra sarīkotā porcelāna apgleznošanas simpozija.

Zvārtavas Porcelāna kolekciju tapšanā raksta autore ir piedalījies gan kā tehniskais konsultants (porcelāna apgleznošanas skolotājs), gan kā tehnoloģiskā procesa nodrošinātājs (apdedzināšanas meistars). 14 gadus ilgajā Zvārtavas porcelāna kolekcijas veidošanās laikā ir bijusi nepieciešama autores sadarbība individuāli ar katru mākslinieku un katra mākslinieka radošā rokraksta izpratne. Mācot porcelāna apgleznošanu māksliniekiem, vajadzēja atklāt amata noslēpumus, atrast un piemērot katra individuālajam rokrakstam atbilstošus tehniskos paņēmienus, kas atļautu pārvarēt tās grūtības, kas padara porcelāna apgleznošanu tik atšķirīgu no citiem glezniecības veidiem.

Porcelāna materialitātes izjūtas atraisīšanās grūtībām galvenās grūtības saistās ar tādiem aspektiem kā:

- 1) kompozicionālas grūtības, kuras izraisa līniju optiskas deformācijas un pāreja no 2D uz 3D formātu;
- 2) mazs formāts, 50 cm augsta vāze porcelāna izstrādājumam ir liels izmērs, bet, salīdzinot ar glezniecībā pierastiem izmēriem, tas ir mazs;
- 3) krāsas tūbiņās nav gatavas lietošanai, bet pulverveida krāsas jāgatavo uz paletes pašam, atbilstoši izmantojamajai tehnikai;
- 4) grūtības krāsas iekļāšanās, mainās otas triepiens, nav iespējams pastozs gleznojums;
- 5) grūtības gleznošanas procesā, jo gleznojuma kolorīts neveidojas acu priekšā darba laikā, bet parādās pēc apdedzināšanas, tā kā joprojām daudzas porcelāna krāsas maina tonalitāti apdedzināšanas laikā, kā un arī gleznojums no matēta kļūst spīdīgs, krāsas kļūst caurspīdīgas.

Tādēļ simpozija ierobežotajos tehnoloģiskajos apstākļos (apgleznojums jāizpilda vienā vai izņēmuma gadījumā ar diviem apdedzinājumiem) un arī ierobežotajā laikā individuāla apgleznošanas tehnikas piemeklēšana katram dalībniekam ir ļoti svarīgs priekšnosacījums, lai mākslinieks spētu saglabāt radošo rokrakstu un individuālo izteiksmi.

TE MĀJO LAIMĪBA, NEKAS ĻAUNS NEIENĀK - šie vārdi akmenī ir iekalti Zvārtavas pils sliexsnī. Pils saimnieki - Luīze un Gotlībs fon Ferzeni šo devīzi lika par pamatu savai laimīgajai laulībai, kad 1881. gadā cēla sev jaunu namu kopdzīvei. Šodien Zvārtavas pils pieder Latvijas Mākslinieku savienībai un tā ir gan Starptautisks mākslas centrs gan mājvieta tūristiem. Zvārtavas pilī tiek rīkoti starptautiski mākslinieku simpoziji, izstādes un citi interesanti pasākumi (www.zvartavaspils.lv). Ziemeļgaujas Nacionālais parks, skaistais Zvārtavas ezers, iespēja vizināties ar laivām, pastaigāties pils parkā un uzturēties pils romantiskajos neogotikas stila interjeros ir lieliska iespēja atslēgties no ikdienas rūpēm, lai

baudītu romantisku atpūtu domubiedru un kolēģu sabiedrībā, lai gūtu jaunas idejas un ierosmi radošam darbam. Zvārtavā tiešām mājā laimība mākslinieka dvēselei un tā ir vieta, kurā ir vēlme atgriezties.

1. attēls. Latvijas mākslinieku grupa Zvārtavā, no kreisās Ieva Maurīte, Natālija Laminska, Tatjana Krivenkova, Velga Lukaža, Helēna Heinrihsone, Inese Brants, Tatjana Aleksandra, Gina Slapiņa, Žanete Žvīgure, priekšā no kreisās Dmitrijs Lavrentjevs un Ivars Heinrihsons

Latvijas gleznotāji - Porcelāna apgleznošanas simpoziju dalībnieki. Radošā rokraksta refleksijas porcelānā

Nozīmīga Latvijas gleznotāja ir **Helēna Heinrihsone** (dz. 1948). Ilze Žeivate par Helēnas Heinrihsones glezniecību raksta: "Helēnas Heinrihsonas vārds latviešu glezniecībā saistās tikai ar viņai raksturīgāko: to, ka vienmēr ir uzdrīkstējies, ir pārāk atklāta, ir pārāk koša, pārāk izteiksmīga. Taču viņas izaicinājums nekad nav bijis pašmērķīgs vai tukšs. Kāds to nodēvējis par laukumu glezniecību (20. gs. 90. gadi), bet Helēna vienmēr uzsver sižeta būtību caur formas un krāsas tīrību". (2011. g. 2. maijs - 30. jūnijs Helēna Heinrihsone, Ivars Heinrihsons, Anna Heinrihsone, GLEZNA).

Savukārt E. Kļaviņš uzskata: „Helēna Heinrihsone noteikti un konsekventi izvēlas savu noturīgu un būtiski nemainīgu koncepciju, ko nosauc par „tīru krāsu priekšmetisku glezniecību, apzināti to saistot ar savas personības struktūru. (...) Ekskursi akvarelī, litogrāfijā, vai keramikas apgleznošanā notiek ar to pašu krāslaukumu palīdzību” (Kļaviņš, 2002: 4).

Helēnas Heinrihsones būtiskākais sasniegums porcelāna apgleznošanā ir piesātināts krāsas klājums ekspresīvi vārienīgā otas triepienā (skat. 2. att.). Mākslinieces otas triepiens ir palielinātā mērogā, plašs vēzienā un spilgts, piesātināts krāsā. Tas ir dekoratīvi ekspresīvs pretstatā klasiskā manieres gleznojuma tehnikas smalkajai otas vilcienu sistēmai. Krāsās košais monumentāli ekspresīvais gleznojums arī uz porcelāna virsmas H. Heinrihsonei ļauj rast izpausmi savām augstas abstrakcijas līmeņa zīmju un tēlu sistēmām.

2. attēls. Helēna Heinrihsone, vāze „Dejotāji”
Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Rīgas Porcelāna muzeja īpašums

Arī **Ivara Heinrihsone** (dz. 1945) pienesums Latvijas glezniecībā ir nozīmīgs. Ilze Žeivate, komentējot Ivara Henriksona darbus, raksta: "Ivars Heinrichsons ir spožākais liriskā neoekspresionisma pārstāvis latviešu mūsdienu glezniecībā ar izsmalcinātu ahromātisku krāsu paleti kur melna līnija vai laukums ir pamatu pamats - ekspresija un stabilitāte" (2011. g. 2. maijs - 30. jūnijs Helēna Heinrihsone, Ivars Heinrichsons, Anna Heinrihsone, GLEZNA).

E. Kļaviņš uzskata, ka „Ivara Heinrichsona glezniecība arvien vairāk radās kā tieši un aktīvi risināta dramatiskas un dinamiskas ekspresijas kaligrāfija. (...) Ivars Heinrichsons nemeklē paradoksālus efektus, viņa izvēle ir skarba reālista un romantiķa estētikas noteikta – tā ir spēja atrast vērtīgo tuvplāna ikdienā (dzīvokļa un darbnīcas motīvi, klavieres) pilsētas ielās, mūros, transportā, gaismās un tepat pilsētā izaugušos kultūras fenomenos (balets), blakus - brīvi kustīgo zirgu figūrās, kuras iemieso priekšstatus par brīvību un mežonīgu spēku, bet kuru kustības, sadursmes, kritieni un pacēlumi stāsta par katastrofām un haosu, par pakļaušanos un pieticību, par rotaļību un nolemtību." (Kļaviņš, 2002:4).

Ivara Heinrichsona darbs „Zirgi” (skat. 3. att.) ir grafisks darbs otas tehnikā. Dinamiskais zirga tēls risināts lineāri izmeklētā otas vilcienā. Elegantā, ekspresīvā gleznojuma kaligrāfija ir saskaņota ar perfekcionistisku lakonismu kas bāzēts tēla abstrakcijā. Slaidais un veiklais otas vilciens piešķir zirgu gleznojumam simbolisku ekspresiju saskaņā ar spoži balto porcelāna virsmu. Vāzes noslēgtā apļa forma piešķir zirgu skrējienam mūžības dinamiku.

3. attēls. Ivars Heinrichsons, vāze „Zirgi”,
Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Zvārtavas pils porcelāna kolekcija

Gleznrotāju **Intu Celmiņu** (dz. 1946.) D. Lamberga vērtē: "Intas Celmiņas radošā pašizpaušme saistās ar gadsimtiem seno eļļas glezniecību. Viņas daiļrade veidojusies 20. gadsimta pēdējos trīsdesmit gados, pietiekami ilgā laikā, lai sevi pieteiktu un radītu paliekošu vietu mākslas vēsturē." (Lamberga, 1999: 8). Akts kā glezniecības klasiskā vērtība ir viena no iecienītām tēmām Inta Celmiņas mākslā (skat. 4. att.). Intas Celmiņas eļļas glezniecībai raksturīgais pastozais krāsas klājums, apgleznojot porcelānu, veiksmīgi aizstāts ar akvarelīgu pludinājumu un atbilst izpratnei par porcelāna apgleznošanas materialitāti. Kompozīcijas lakonismā un gleznojumā ar monumentālu vērienu Inta Celmiņa samēro divus apjomus - cilvēka torsu un vāzes formu. Vāzes telpiskais apjoms piešķir 2D gleznojumam papildus telpisku dinamismu kas rada mākslas tēla jaunu dimensiju. I. Celmiņa ir uzticīga tradicionālajam glezniecībā: "Saprotu, cik cilvēka spējas ir neierobežotas, bet man nav vēlšanās meklēt 21. gadsimta jauno sazināšanās valodu. Esmu laimīga, ka manās rokās ir tik skaists un sens instruments kā glezniecība un ka varu to nest tālāk. Patiesībā ticu, ka tad, kad apklust dižie graušanas un būvēšanas trokšņi, cilvēks vienmēr atgriežas pie lietām, kuras ir liktas viņa pamatā un kuras nekad nemainās" (Inta Celmiņa, Edvards Grūbe, Gleznas. 2011. g. 15. marts – 30. aprīlis).

4. attēls. Inta Celmiņa, Vāze „Akts”

Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Zvārtavas pils porcelāna kolekcija

Akts kā glezniecības klasiskā vērtība ir viena no iecienītām tēmām Intas Celmiņas mākslā (skat. 4. att.). Intas Celmiņas eļļas glezniecībai raksturīgais pastozais krāsas klājums apgleznojot porcelānu veiksmīgi aizstāts ar akvarelīgu pludinājumu un atbilst izpratnei par porcelāna apgleznošanas materialitāti. Kompozīcijas lakonismā un gleznojumā ar monumentālu vērienu Inta Celmiņa samēro divus apjomus - cilvēka torsu un vāzes formu. Vāzes telpiskais apjoms piešķir 2D gleznojumam papildus telpisku dinamismu kas rada mākslas tēla jaunu dimensiju.

I. Žeivate, komentējot **Ievas Maurītes** (dz. 1971) glezniecību, internetvietnē www.manss.lv, raksta: „Ievas Maurītes gleznas ir lakoniski skaidras un meditatīvas kā simboliskas zīmes, kas norāda uz garīgu dimensiju, neredzamā klātbūtni redzamajā. Redzamā askētiskais minimālisms rada “tukšumu” jeb telpu, kurā neredzamais var kļūt “acīmredzami” klātesošs. Ievas Maurītes galvenais izteiksmes līdzeklis ir līnija. Savā radošajā darbībā pamatā strādā ar lielformāta audekliem, tomēr grafiska izteiksmība saglabājas arī gleznās, kuru pamatelements ir tieši zīmējums (Žeivate, 2008).

Pati māksliniece par sevi saka: „Viss, ko attēloju savos darbos, ir tas, ko mīlu. Mīlu sevi, mīlu laimi, mīlu eņģeļus un laimes zvaigzni. Mani neinteresē šausmas vai sociālas neejdzības. Svarīgāki ir iekšējie procesi. Es ceru, ka suns un govys ir paliekošas vērtības. Arī

galvai ir vērtība, tāpēc tā manos darbos atkārtojas. Vēlos, lai skatītājs jūt apmēram to pašu, ko es tajā brīdī, kad top mani darbi. Gribētos, lai to veidotu pozitīvais, ko cenšos darbos ielikt” (Maurīte, 2008).

5. attēls. Ieva Maurīte, vāze „Zelta galva”,
Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Zvārtavas pils porcelāna kolekcija

Ievas Maurītes „Zelta galva” (skat. 5. att.) ir īpašs darbs, kuram raksturīgs pilnīgi netradicionāls zeltījuma pielietojums. Tradicionāli zeltījumu izmanto dekoratīvos nolūkos porcelāna krāsu kolorīta svaiguma un mirdzuma akcentēšanai, izstrādājuma mākslinieciskās vērtības palielināšanai, kā arī materiālās vērtības celšanai. Īpaša veiksmē un pilnīgi netradicionāls zeltījuma lietojums piešķir Ievas Maurītes darbam saturiski dziļu nozīmību. Zelta metāliskā spožā virsma reflektē gaismu un attēlu. Lielākā laukumā ieklātais zeltījums darbojas kā spogulis, bet uz sfēriskas virsmas kā greizais spogulis. Skatītājs ļoti atraktīvā veidā tiek iesaistīts mākslas darba interpretācijā – viņš var ieraudzīt pats sevi un apkārtni deformētā attēlā, ko atspoguļo zelta galva. Skatītājs var it kā lasīt domas, vērojot reālās dzīves atspulgu galvas deformētajās domās.

Sandra Krastiņa (dz. 1957) ir tās paaudzes māksliniece, „ (...) kas parādās uz latviešu mākslas skatuves jau 1980. gados. Kopā ar tādiem savas paaudzes māksliniekiem kā Aija Zariņa, Ieva Iltnerē, Jānis Mitrēvics, Edgars Vērpe un citi - viņa radikāli mainīja sabiedrības esošos priekšstatus par tradicionālo latviešu glezniecību. Iesākot savu radošo dzīvi ar figurālo glezniecību, Sandra Krastiņa pamazām pievērsās abstraktajai glezniecībai. Kopš 1990.gada krāsa kļuva par noteicošo izteiksmes līdzekli Sandras Krastiņas glezniecībā. Dziļš ultramarīns spilgti raksturo mākslinieces personīgo stilu, kurš viegli atpazītams jebkuram izstādes vai galerijas apmeklētājam, kurš, iespējams, iepriekš to redzējis tikai vienu reizi” (Vavilova, I. / Krastiņa, S., "Ja kāds būt teicis?" 04.03.-23.03.2009.Galerija Daugava).

Internetvietnē <http://www.riga-gallery.com> Sandra Krastiņa tiek vērtēta kā māksliniece, kas „ (...) turpina pētīt un pilnveidot savu gleznieciskās izteiksmes veidu, izmantojot jaunus un savdabīgus līdzekļus. Sandras Krastiņas personālizstāde 1999.gadā iezīmējās kā viņas radošās izpētes kvintesence izstrādājot jaunu, tā saukto "zilo periodu" (Rīgas Galerija, Sandra Krastiņa, 2011).

6. attēls. Sandra Krastiņa, vāze „Mazais cilvēks”.

Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Zvārtavas pils porcelāna kolekcija

Savu īpatnējo zilās krāsas uzlicienus Sandra Krastiņa atrod eksperimentālā veidā izpētīt īpašības, kuras darbam sagatavotai porcelāna krāsai piešķir izmantojamās saistvielas. Daļēji nožuvusi krāsas klājuma virsma tiek izberzēta noteiktā ritmiskā rakstā, kas izveido tonālas pārejas no pilnīgi balta līdz galēji piesātinātam zilās krāsas tonim. (skat. 6. att.) Zilo porcelāna krāsu Nr. 825 Zvārtavā tagad dēvē par „Sandras zilo”.

Savdabīga ir arī **Rituma Ivanova** (dz. 1968) glezniecība: „Ritums Ivanovs savos darbos apvieno hiperreālismam raksturīgo realitātes precīzu attēlojumu ar atsevišķu kadrējumu palielinājuma efektu un opārta paņēmienu. Pašizgudrotajā svītru tehnikā veidotie portreti, sejas un akti gleznoti uz īpaši liela formāta audekliem („1/24” – 145 x 250 cm, „Viņa guļ” – 145 x 250 cm). Strādājot pie gleznas idejas, mākslinieks lieto fotoaparātu, pati glezna – roku darbs.” (Rīgas Galerija, Ritums Ivanovs, 2011). Mākslinieka savdabību iezīmē cilvēka emociju atspoguļojums glezniecībā: „Rituma Ivanova darbu izpētes centrālā tēma ir cilvēka emocijas, dažādi emocionālie stāvokļi. Viņa tēli ir gan reāli mākslinieka dzīves dalībnieki (personālizstāde „Meitene”), gan fotogrāfiski prototipi no jau eksistējošiem iespaiddarbiem – mākslas vēstures grāmatām (personālizstāde „Varoņi”), *show* industrijas reklāmas fotogrāfijām (grupas „Depeche Mode” dalībnieku portreti), pat erotiskajiem žurnāliem (personālizstāde „Erotiskā filma”).” (Rīgas Galerija, Ritums Ivanovs, 2011).

7. attēls. Ritums Ivanovs, vāze „Erotiskā filma, kadrs 05”

Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H. Autora īpašums

Rituma Ivanova glezniecības maniere ir drīzāk lazējoša nekā pastoza, tādējādi tā ir tuvāka arī porcelāna apgleznošanas tehnikām. Tas palīdzēja viņam ātri apgūt porcelāna virsglazūras krāsas iekļāšanas tehniku un eksperimentālā veidā izstrādāt savu tehnisko paņēmieni precīzi atbilstošu savam individuālajam glezniecības stilam. (skat. 7. att.) Ja gleznojot Ritums Ivanovs izmanto striktas cita toņa vertikālas iestarpinātas līnijas vai vertikālu otas triepienu, tad gleznojot uz porcelāna, viņš veikli pielieto iztīrīšanas jeb krāsas noņemšanas tehniku, veicot to vertikālās ritmiskās līnijās, tādējādi panākot sava gleznošanas stila efektu.

Citāda ir **Tatjanas Krivenkovas** (dz. 1964) glezniecība, jo viņas „(...) gleznās atrodam gan dabas noskaņu, gan visu cilvēcisko sajūtu amplitūdu, ko māksliniece pasniedz ar bezpriekšmetiskās glezniecības palīdzību, gaismu un atmosfērisku izpildījuma vieglumu. Savukārt, krāsu zīmuļa tehnikā radušies darbi uz papīra, veido abstraktus mudžekļus, kas reizēm kārtojas ģeometriskās formās, reizēm - lielāku formu fragmentos. Tatjanas Krivenkovas zīmējumi - tie ir kā intīmas metaforas, maigas un trauslas, vietām pat tik tikko samanāmas... Pārsvarā gaiši sārtas, oranžas, dzeltenīgas, brūnganas, arī zaļganas un violetas, bet citreiz - visas pasaules krāsas sapinušās vienā. Varbūt tās ir ainavas, koku lapotnes, pilsētas, sejas, skūpsti, tauriņu spārni, gaiss, vējš, diena, varbūt - visa dzīve vienā. Lai kādas būtu mākslinieces tā brīža sajūtas, taču gan glezniecībā, gan zīmējumā saturs un forma vienmēr būs kopā.” (Žeivate, 2007). I. Lejasmeijere uzskata, ka „Māksliniece tiešām atļaujas greznību - aizrauties ar krāsām, aizraujot un pārliecinot skatītāju, ka kārtīgam cilvēkam tieši ar to arī jānodarbojas, proti, jāvēro, kā tuvojas un satiekas rozīgais ar oranžo, vai sārtais ar brūno.” (Lejasmeijere, 2007).

Tatjanai Krivenkovej piemīt fenomenāla dabas dota kompozīcijas izjūta. Viņa eleganti izsvaro iegleznotos krāsu laukumus pret balto, neapgleznoto porcelāna glazūras virsmu un ar asimetrisku kompozīcijas elementu izkārtojumu uz vāzes formas panāk apbrīnojamu līdzsvaru un elementu kopējo saskaņu, ļaujot skatītājam tīksmināties vienlaicīgi gan par porcelāna mirdzošo baltumu, gan krāsu tonālajām pārejām. (skat. 8. att.) Iedvesmojoša viegluma gleznojums demonstrē virtuozu otas tehniku. Krāsu jaukšana otā ir viena no dekoratīvās glezniecības (porcelānā – manieres glezniecības tehnikas) pamatvērtībām kas piešķir porcelāna krāsu kolorītām nesamocītu svaigumu.

8. attēls. Tatjana Krivenkova, vāze „Rozes gars”.

Porcelāns, virsglazūras apgleznojums, 47 cm H, Zvārtavas pils porcelāna kolekcija

Smeļoties praktiskā darba pieredzē, raksta autore atzīmē gan gleznotāju atšķirīgo domāšanas veidu tēla radīšanas procesā, kas ir brīvs no profesionālas rutīnas, aizrautīgas uzdrīkstēšanās spārnots, gan materiālu izvēlē, gan arī gleznojuma tehnikas pielietojumā.

Strikta apgleznošanas tehnikas nianšu neievērošana un tehnoloģijas nepārziņošana daudz vieglāk atbrīvo mākslinieku radošam eksperimentam, kas iepriekšminēto iemeslu dēļ ne vienmēr kļūst par veiksmes stāstu. Tomēr drosmē, aizrautība un azarts rada jaunas idejas, kas ne vien noved pie eksperimentēšanas ar apgleznošanai paredzētajiem materiāliem, bet arī pie netradicionālā veidā izmantotām apgleznošanas tehnikām kā rezultātā tiek izgudroti jauni tehniski paņēmieni un atrasti interesanti virsmas apdares efekti porcelāna apgleznošanas mākslā. Mākslinieciska drosmē, novatorisms un arī tehniskā kvalitāte ir tie rādītāji, kas raksturīgi Zvārtavas mūsdienu porcelāna kolekcijai.

Zvārtavas pirmā porcelāna istaba – Laikmetīgā porcelāna apgleznojumu kolekcija un tās nozīme Latvijas un reģionālajā kultūrvidē

Porcelāna kolekcija Zvārtavas pilī ir izvietota divās telpās. Pirmā porcelāna istaba Zvārtavas pilī tika iekārtota bijušajos Baroneses apartamentos un tajā ir eksponēta ievērojamāko Latvijas mākslinieku apgleznoto porcelāna vāžu kolekcija. Otrā Porcelāna istaba tika iekārtota bijušajos Barona apartamentos un tajā izvietota Starptautisko porcelāna apgleznošanas simpoziju apgleznoto vāžu kolekcija.

Latvijas Mākslinieku savienībai un simpoziju organizatoriem vajadzēja atrast veidu, kā mūsdienīgu porcelāna apgleznojumu kolekciju – lielās vāzes eksponēt Zvārtavas pils telpās. Tika nolemts rīkoties pēc Rundāles pils porcelāna kabinetu parauga un izgatavot speciālas konsoles vāžu eksponēšanai. Barona apartamentu pils ziemeļu pusē un Baroneses apartamentu pils dienvidu pusē pirmās caurstaigājamās istabas ar ieeju no centrālās zāles tika izvēlētas kolekcijas eksponēšanai. Pils apkārtnē atrastās mēbeļu detaļas ar neogotikas stila elementiem tika izmantotas Zvārtavas pils krēslu rekonstrukcijai. Zvārtavas pils ir celta 1881. gadā Tjudoru neogotikas stilā (Zarāns, 2006: 272). Atbilstoši Zvārtavas neogotikas interjera stilam koka tēlnieks Jānis Poļaks izgatavoja speciālas stilam atbilstošas konsoles vāžu eksponēšanai.

Pēc pārmaiņām Latvijas Mākslinieku savienības vadībā Porcelāna apgleznošanas simpoziju rīkošanas iniciatīvu pārņēma Latvijas mākslas akadēmijas Keramikas nodaļa. Izmantojot izveidojušās Zvārtavas porcelāna kolekcijas mākslinieciskās vērtības, nākamie trīs Latvijas mākslas akadēmijas organizētie porcelāna apgleznošanas simpoziji „TOGETHER 2007 (skat. 9. att.), 2009 un 2011 kļuva par starptautiska mēroga pasākumiem, kuros piedalījās mākslinieki no dažādām ārzemju valstīm. Zvārtavas mūsdienu Porcelāna kolekcija papildinājās ar jauniem darbiem un 2009. gada jūnijā tika atklāta otrā porcelāna istaba Barona apartamentu pirmajā istabā pils ziemeļu pusē.

9. attēls. Starptautiskā Porcelāna apgleznošanas simpozija TOGETHER 2007 dalībnieki pie Latvijas mākslinieku porcelāna apgleznojumu kolekcijas Zvārtavas pilī.

Stāv no kreisās: Āris Segliņš Latvija, Billie Theide ASV, Līga Skariņa Latvija, Dainis Lesiņš Latvija, Žanete Žvīgure Latvija, Peter Matis Slovākija, Boris Daņilovs Ukraina, Timon Hagen Nīderlande, Cemalettin Sevim Turcija, sēž no kreisās: Marjolijn Erdtsieck Nīderlande, Maruta

Raude Latvija, Sidika Sibel Sevim Turcija, Melek Sahindokuyucu Turcija, Aira Lesiņa Latvija, Jekaterina Omiņina Krievija, Darina Matis Slovākija, Aigi Orav Igauija, Elsa Alayse Francija, Tatjana Krivenkova Latvija, sēž uz grīdas no kreisās: Jānis Mārtiņš Raudis, Sanda Pole Latvija, Sanita Balode Latvija, Inese Brants (porcelāna apgleznošanas meistardarbnīcas vadītāja) Latvija, Laura Sarkane, Latvija Ženija Loginova (simpozija kuratore), Latvija, Sergejs Sokolovs Krievija

Rundāles Pils porcelāna kolekcija tika atjaunota un veidota, vadoties pēc laikmetam atbilstošām interjera stila prasībām. Porcelāna kabinetu iekārtošanai tika iegādāts atbilstoša vecuma un stila porcelāns, kā arī tas tika pavairots, izgatavojot vāzei trūkstošo pāra kopiju, lai katrai stuka konsolei būtu tai simetriski atbilstoša Ķīnas vāze. Zvārtavas pils porcelāna istabas izveidojās pēc pilnīgi pretēja principa. Vispirms Simpoziju darbības rezultātā izveidojās mūsdienīga porcelāna apgleznojumu kolekcija, pēc tam tika meklēts veids, kā kolekciju eksponēt pils interjerā.

Porcelāna kabinetu veidošana Tjūdorū neogotikas stila interjeros vairs nav raksturīga laikmeta modes pazīme, tādējādi porcelāna istabas Barona un Baronesses apartamentos nav vēsturiski pamatotas, bet uzskatāmas par mūsdienu eklektisku kultūras uzslāņojumu esošajam vēsturiskajam interjeram, līdzīgi Zāles sienu apgleznojumiem no 20. gadsimta 30. gadiem un vitrāžas kupolam virs pils galvenajām kāpnēm no 90. gadiem.

Zvārtavas pilī pastāvīgajā ekspozīcijā divās porcelāna istabās un zālē apskatāmas 110 pazīstamu Latvijas un ārzemju mākslinieku apgleznotās porcelāna vāzes.

Secinājumi

1. Mūsdienu porcelāna kolekcija Zvārtavā ir atvērta turpmākajiem papildinājumiem no nākamajiem simpozijiem. Kolekcijas Eksperimentālais raksturs, tradīciju robežu pārkāpšana un radošā novitāte ir tās īpašības, kas padara Zvārtavas kolekciju par unikālu parādību ne tikai reģionā, bet arī Latvijā un, vērtējot Zvārtavas starptautisko simpoziju popularitāti un norisi, arī pasaulē.
2. Mākslinieka un gleznotāja rokkraksts ir atpazīstams arī apgleznotajās porcelāna vāzēs un tas atbilst kādam konkrētam periodam mākslinieka radošajā darbībā. Kaut arī piedalīšanās simpozijā ir tikai neliela epizode mākslinieka dzīvē, tai ir liela kultūrvēsturiska ietekme gan uz mākslinieka turpmāko radošo darbību, gan kultūrvēsturiskajiem attīstības procesiem kopumā. Porcelāna apgleznošanā gūtā pieredze un simpozijos rastie iespaidi turpina ietekmēt katra mākslinieka individuālo radošo izpausmi un šie ir vērā ņemami aspekti, kas būtu apzināmi un pētāmi nākamajiem mākslas zinātniekiem.
3. Šodien Latvijā kultūrpolitikas un finansu trūkuma apstākļos, kad Zvārtava zaudē Kultūrkapitāla fonda atbalstu, Zvārtavas pils Porcelāna kolekcijas eksistence ir apdraudēta.
4. Mūsdienu sabiedrība daudzus mākslas procesus nespēj pienācīgi novērtēt. Līdzīgu situāciju savā laikā piedzīvoja šodien augstu vērtētā porcelāna apgleznošanas darbnīca BALTARS, kura spēja pastāvēt ļoti īsu laiku tikai no 1924. – 1928. gadam. Savas īsās darbības laikā BALTARS mākslinieki Romans Suta, Aleksandra Beļcova, Sigismunds Vidbergs u.c. radīja paliekošas mākslas vērtības, kuras šodien ir viens no Latvijas dekoratīvās mākslas pamatiem.
1. Avangardiskā, mākslinieciski brīvā un mūsdienīgā pieeja porcelāna apgleznošanā krasi atšķiras no industriālā porcelāna masu produkcijas, vēsturisko porcelāna stilu atražošanas un hobiju mākslas naivajām kompozīcijām. Zvārtavas mūsdienu porcelāna apgleznojumu kolekcijai nav analogu citur pasaulē. Tā ir unikāla parādība Ziemeļlatvijas kultūrvidē, Latvijā un mākslā.

Literatūra un avoti

1. Zarāns, A. (2006). *Latvijas pils un muižas*. Rīga: McĀbols.
2. Kļaviņš, E. (2002). *Helēna Heinrihsone, izstādes katalogs*. Rīga: Rīgas galerija.
3. Kļaviņš, E. (2002). *Ivars Heinrihsone, izstādes katalogs*. Rīga: b/o Neputns SIA.
4. Lamberga, D. (1999). *Inta Celmiņa - gleznas un zīmējumi, izstādes katalogs*. Rīga: Neputns.
5. Vavilova, I., Krastiņa, S. (2009). *Ja kāds būt teicis?* Izstādes katalogs. Rīga: Galerija Daugava.
6. Ansona, E., Žeivate, I., (2008). *Asums, Tatjana Krivenkova – gleznas un zīmējumi*. Rīga: Māksla XO Galerija.
7. Lancmanis, I. (2001). *Rundāles Pils Muzejs – kolekcijas // Rundāles Pils*. Rīga: Jumava.
8. Žeivate, I., (2011). *Helena Heinrihsone*. Skatīts 31.03.2012. <http://www.manss.lv>.
9. Helēna Heinrihsone. (2011). *2011. g. 2. maijs – 30. jūnijs, Helēna Heinrihsone, Ivars Heinrihsone, Anna Heinrihsone*. Skatīts 31.03.2012. <http://www.makslaxogalerija.lv/lat/makslinieki/helena-heinrihsone>.
10. Žievaite, I. (2011). *2011. g. 2. maijs – 30. jūnijs, Helēna Heinrihsone, Ivars Heinrihsone, Anna Heinrihsone*. Skatīts 31.03.2012. <http://www.manss.lv>.
11. Celmiņa, I. (2011). *Inta Celmiņa, Edvards Grūbe. GLEZNAS. 2011. g. 15. marts – 30. aprīlis*. Skatīts 31.03.2012. <http://www.manss.lv>.
12. Žeivate I. (2007). *Ieva Maurīte*, Skatīts 31.03.2012. http://www.swedbank.lv/docs/hce_galerija.php?a=26.
13. Maurīte, I. (2007). Skatīts 31.03.2012. <http://ievaimauritei.blogspot.com/p/raksti-par-makslinieci.html>.
14. Ilze Vavilova. (2009). „*Vai kādam tas jāsāsta?*”, *Sandra Krastiņa, 04.03. – 23.03.2009. Galerijā Daugava*. Skatīts 31.03.2012. <http://www.studija.lv/?parent=483>.
15. Sandra Krastiņa. (2011). Skatīts 31.03.2012. <http://www.riga-gallery.com>.
16. Ritums Ivanovs. (2012). Skatīts 31.03.2012. http://www.riga-gallery.com/inner.php?menu=art&art_cont=16&lang.
17. Žievaite, I. (2008). Skatīts 31.03.2012. <http://www.makslaxogalerija.lv/lat/makslinieki/tatjana-krivenkova/>.
18. Lejasmillere, I. (2008). Skatīts 31.03.2012. <http://www.makslaxogalerija.lv/lat/makslinieki/tatjana-krivenkova/>.
19. Zvārtavas pils. Skatīts 31.03.2012. <http://www.zvartavaspils.lv/lv>.
20. Ineses Brants fotoattēli: Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3, Nr. 4, Nr. 5, Nr. 6, Nr. 7, Nr. 8, un Nr. 9.